

В. Е. ЮРЧЕНКО,

здобувач кафедри регіонального управління
та місцевого самоврядування ХарРІ НАДУ, м. Харків

КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Розглянуто питання впровадження комунікативних технологій органами державного управління як механізму взаємодії влади з громадянським суспільством. Доведено, що комунікативні технології покликані забезпечити подолання таких негативних явищ у сфері державного управління як закритість і сприяти гармонізації відносин між державою й суспільством.

Ключові слова: комунікативні технології, громадянське суспільство, державна влада, соціальна відповідальність.

Комунікативні технології постають головним засобом взаємодії громадянського суспільства та державної влади. Відносини й взаємовплив громадянського суспільства та держави, цих двох підсистем єдиної системи є визначальними у забезпеченні демократичного розвитку країни.

Сутність громадянського суспільства ґрунтується на ідеї автономності та індивідуальної свободи громадян, невтручання держави в життя громадянського суспільства. Отже, громадянське суспільство – це суспільство з розвиненими економічними, культурними, правовими, політичними відносинами між самими індивідами, які не опосередковані державою. У ньому вільно розвивається асоціативне громадське життя, діють установи та ЗМІ, формуються й функціонують найрізноманітніші громадські об'єднання. Воно розвивається в умовах правової держави й саме є базою для неї. Рівновага між громадянським суспільством та державою – важливий чинник стабільного демократичного розвитку, а порушення її спричинює гіпертрофію владних структур, відчуженість і політичне безсилля народу [1, с. 6].

Реалізація взаємодії як механізму зворотних зв'язків у відносинах державної влади і громадянського суспільства змінює структурну основу державного управління в Україні, що призводить до зміни механізмів державного управління в цілому. Трансформуються рольові функції в системі державного управління:

якщо у традиційній ієрархічній структурі впливу державна влада виступає як суб'єкт управління, то в ретикулярній (мережевій) структурі взаємодії – у ролі лідера. Зміни відбуваються й у процесі прийняття рішень державного управління. У традиційній структурі управління суспільні проблеми (позиція громадянського суспільства) просуваються в напрямку центру прийняття рішень – державної влади. У взаємодії ж рух стає обопільним, унаслідок чого зростають темпи реагування влади на потреби громадянського суспільства. При цьому роль організатора вироблення рішення, як і раніше, належить державній владі.

Для написання цієї статті були використані праці таких вчених, як В. Головій, О. Григор, Ю. Работа, І. Савченко, О. Совгиря, О. Сушинський, О. Хуснутдінов. Вони розглядають комунікативну складову взаємодії держави та громадянського суспільства з різних боків та пропонують шляхи вдосконалення цих взаємин.

Ю. Работа зазначає, що інформаційна діяльність має асиметричний характер, коли вона ґрунтується на бажанні суб'єкта влади переконати громадськість у доцільності та корисності для населення здійснюваних ним перетворень, або симетричний, коли інформація подається на паритетних засадах, відповідає інтересам як громадськості, так і органів влади, що за змістом становить діалог. Для досягнення бажаного ефекту комунікації в процесі взаємодії влади і населення необхідно, зокрема, проводити інформаційно-роз'яснювальні кампанії різних видів [3, с. 85].

На думку О. Хуснутдінова, оптимізацію взаємодії громадських організацій з органами державної влади, має забезпечити створення в Україні системи ресурсних центрів – системи громадських організацій, головним завданням якої є надання допомоги іншим організаціям. Це дає змогу здійснювати як суто технічне обслуговування малопотужних або щойно створених громадських організацій, так і професійний супровід їх діяльності: від інформаційно-документального забезпечення розробки програм до моделювання стратегії розвитку громадських організацій регіону, ефективного менеджменту, консультацій щодо створення проектів, вибору потенційних

донорів для отримання грантів, їх організаційного забезпечення, фінансового обслуговування [7, с. 7].

О. Сушинський пропонує шляхом юридизації «публічності» державної влади створити умови для попередження «демонії» влади, спрямування її на здійснення основної місії, тобто забезпечення у процесі свого функціонування і розвитку задоволення основних потреб усього суспільства, а також створювати умови для задоволення потреб й інтересів окремих громадян та їх об'єднань чи громад [6, с. 22].

Мета статті полягає в обґрунтуванні думки, що саме за умов використання комунікативних технологій можлива ефективна взаємодія органів державної влади з громадянським суспільством. Також треба визначити комунікативні технології, які спрямовані на подолання закритості у сфері державного управління та мають бути розвинуті як сучасні механізми управління у відкритому суспільстві.

Демократія співучасті передбачає широке залучення громадськості у процесі прийняття рішень, у безперервний діалог щодо основних стратегій розвитку держави, наявних проблем та шляхів їх розв'язання, підтримку критичного мислення та обопільної соціальної відповідальності. Соціальна відповідальність влади має поліфункціональний зміст. Вона ґрунтується на системоутворюючому принципі соціальної держави, реалізація якого сприяє здійсненню інших принципів сучасного державного управління, на позитивному іміджі інститутів держави та її посадових осіб і завдяки цілеспрямованій державній соціальній політиці є засобом вирішення соціальних проблем. Основою соціальної відповідальності є динамічна система цінностей, властивих індивіду, соціальній спільноті та суспільству загалом, інституціям й органам державної влади, органам місцевого самоврядування, їх посадовим особам. Виникнення соціальної відповідальності пов'язане із суспільними цінностями, що детермінують діяльність та поведінку всіх учасників соціальних дій. Відповідно до цих цінностей, соціальна відповідальність у громадянському суспільстві реалізується як волевиявлення

людей, коли певні інститути публічної влади самоусуваються або стають усуненими від виконання певних функцій.

Соціальна відповідальність є одним з базових механізмів реалізації сучасних демократичних цінностей в державному управлінні на різних рівнях:

- базисному, цивілізаційному;
- загальнодержавному, суспільному;
- груповому, рольовому;
- персональному, ситуативному.

На першому рівні соціальна відповідальність стосується проблем вищого політичного порядку – війни та миру, екологічної безпеки, техногенних і природних загроз, шляхів розвитку цивілізації тощо. На другому рівні соціальна відповідальність посадових осіб пов'язана з визначенням оптимального шляху розвитку країни, запобіганням громадянського протистояння, забезпеченням розвитку нації та соціального порозуміння. На третьому та четвертому рівнях соціальна відповідальність відображає ступінь громадянської зрілості людини, її здатність обирати національні, професійні й особистісні пріоритети, готовність відстоювати національні інтереси і національну державну політику [4, с. 8-9].

Відповідальність здійснюється як волевиявлення, коли та чи інша інституція, що виконує певний вид публічної влади, або самоусувається («відповідальність до»), або усуває іншу інституцію від виконання тих чи інших функцій та повноважень («відповідальність від»). Особа може висловлювати власну позицію щодо розвитку подій та актів, виражаючи своє ставлення до них і, насамперед, незгоду у формі «самосанкції», публічно заявивши про самоусунення від виконання своїх обов'язків та функцій. Основу відповідальності при взаємодії громадянського суспільства та державної влади умовно можна розділити на два види: законність і справедливість.

Сутність здійснення політичної і політико-правової самовідповідальності у сфері державного управління – це реалізація принципу «судді у власній справі», що полягає у вольових діяннях відповідних інституцій щодо

вираження політичної волі відносно запровадження, збереження, зміни або (та) спрямування певного стану суспільних відносин. Тобто самовідповідальність виявляється посередництвом вираження відповідним суб'єктом власного ставлення (політичної волі) до розвитку подій незалежно від їхньої легітимності [6, с. 18].

Питання взаємодії державної влади і громадянського суспільства актуалізує необхідність різних аспектів механізму функціонування влади. Це означає, що державну владу необхідно розглядати в ширшому аспекті, тобто в аспекті публічної влади. З розгляду державної влади як одного з видів публічної влади випливає як внутрішня, так і зовнішня підзвітність, підконтрольність, відповідальність органів та посадових осіб, які її здійснюють.

Проблема відповідальності у контексті взаємодії соціуму і структур державного управління нині набуває особливої гостроти, зважаючи на місце та роль, яку відводять громадяни України вітчизняним ЗМІ як контрольному ресурсу громадянського суспільства. Важливим показником при цьому є рівень довіри громадян нашої держави до ЗМІ, що протягом багатьох років є відносно високим. Особливо це помітно при порівнянні з показниками довіри українців до органів державної влади, правоохоронної системи. Українці активно долучаються до споживання медіапродукту, зокрема телебачення, що логічно актуалізує дискусію про його якісні показники. Останні викликають серйозну стурбованість у представників органів державної влади, релігійних організацій, просвітницьких установ. Фахівці із соціальної безпеки наголошують на тому, що, попри появу нових телерадіомовних організацій, якість трансльованого матеріалу значно знижується, а ефір переповнений матеріалами, які культивують жорстокість та несмак.

Однією з головних проблем, на яку звертають увагу зарубіжні й вітчизняні дослідники, є загроза, яку несуть ЗМІ інформаційній, соціальній та, зрештою, національній безпеці. Йдеться про проблему негативного впливу ЗМІ на суспільну свідомість та психіку громадян. Ще наприкінці 2000 р. фахівці УЦЕПД ім. О. Разумкова наводили результати опитувань, відповідно до яких

43 % громадян України погоджувались з тим, що в інформаційному просторі України переважає інформація негативного змісту. Протилежну точку зору підтримали лише 15,7 % респондентів. З тим, що в інформаційному просторі України переважає інформація, яка сприяє зміцненню поваги громадян до влади, погоджуються лише 15,6 % респондентів. Водночас 43,6 % опитаних переконані, що переважає інформація, яка компрометує владу в очах громадян. Така оцінка інформації пояснюється, з одного боку, тривалим кризовим станом суспільства, неефективними діями владних структур, а з іншого – спрямованістю ЗМІ на висвітлення переважно негативних аспектів життєдіяльності держави та суспільства. На думку експертів, подібні тенденції можуть призвести до таких негативних проявів, як зростання злочинності та невмотивованої жорстокості; соціальної апатії; погіршення стану фізичного здоров'я громадян; відсутності консолідації суспільства; міжетнічних, міжконфесійних, соціальних конфліктів. Нині, в умовах значної інтенсифікації інформаційних впливів, тільки психологічно стабільна та лояльна до свого соціуму особистість повинна розглядатися як один із центральних елементів системи національної безпеки будь-якої держави [1, с. 7-8].

У цьому контексті необхідно звернути увагу й на таку складову соціальної відповідальності медіа, як унеможливлення формування в суспільстві звички до насильства, яка, у свою чергу, призводить до його легалізації. Причому в сьогоднішній Україні на додачу до «насильства над психікою» виникає «насильство над інтелектом», що ґрунтується на низькоякісних серіалах та шоу, до того ж переважно не вітчизняного виробництва. Вирішення цієї проблеми можливе тільки за консолідації зусиль з боку журналістської спільноти, державних органів, релігійних конфесій, просвітницьких установ як в Україні, так і за кордоном.

Необхідність подолання зазначених проблем зумовлює звернення до світового досвіду застосування комунікативних технологій у відносинах громадянського суспільства та державної влади. У демократичних країнах сформовано низку нормативно-правових, управлінських, технологічних

механізмів взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування з громадськістю. Серед них особливого значення набувають політичні комунікації як важливий засіб підвищення ефективності державного управління, що має визначальний вплив на процеси демократизації політичної системи країни в цілому.

Особливої актуальності набувають механізми демократизації ухвалення урядових рішень, створення чітких, прозорих, зрозумілих процедур їх підготовки, впровадження ефективних механізмів участі громадян в управлінні державними справами, що сприятиме більшій відкритості, підзвітності та відповідальності органів влади перед громадянами.

У контексті досліджуваної проблеми потребує свого розвитку також і впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у системі державного управління в Україні. Слід вирішити завдання щодо гарантування інформаційної безпеки держави, недопущення поширення інформації, розповсюдження якої заборонено відповідно до законодавства. Потребує свого вдосконалення правове регулювання діяльності суб'єктів інформаційних відносин, виробництва, використання, поширення та зберігання електронної інформаційної продукції, захисту прав на інтелектуальну власність, посилення відповідальності за порушення встановленого порядку доступу до електронних інформаційних ресурсів усіх форм власності, за навмисне поширення комп'ютерних вірусів. Державному управлінню слід, починаючи з самого себе і враховуючи відповідний позитивний досвід інших країн, забезпечити вирішення окресленої проблеми. У цьому аспекті слід звернути увагу на розроблену Державним комітетом зв'язку та інформатизації України програму «Електронна Україна», яка базується на основних положеннях програми «Електронна Європа Плюс». Головне завдання програми «Електронна Україна» – сприяти розвитку економічного потенціалу України, підвищити конкурентоспроможність економіки, рівень та якість життя населення [2, с. 256].

На подолання закритості у сфері державного управління спрямоване розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 р. № 2250-р, яким схвалено Концепцію розвитку електронного урядування в Україні. У ньому зазначено, що ця форма організації державного управління сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян. Головною складовою електронного урядування визначено електронний уряд як єдину інфраструктуру міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, з громадянами і суб'єктами господарювання [5, с. 23].

Подальше реформування державного управління може бути успішним лише в тому разі, якщо воно буде реалізовуватися комплексно, таким чином, щоб перетворення в одній сфері, наприклад, економічній, стимулювали перетворення в соціальній сфері, а вони, у свою чергу, – в політичній сфері й навпаки. Комплексні перетворення неможливі без застосування комунікативних технологій. Держава без вироблення певного образу майбутнього, а також схваленої суспільством стратегічної моделі поведінки приречена на кризи.

Таким чином, перспективи застосування різноманітних комунікативних технологій у сфері державного управління в Україні визначаються передусім набуттям урядовцями комплексу знань щодо вибору нових форм і методів керування для створення цілісної, ефективної та гнучкої системи влади в умовах динамічного середовища. Ефективна взаємодія органів державної влади з громадянським суспільством можлива за таких умов:

- комунікація розглядається органами державної влади як невід'ємна складова їх діяльності;

- у структурі органів державної влади наявні відповідні підрозділи, що вирішують завдання контролювати інформаційні й комунікативні потоки і відповідним чином їх спрямовувати;
- фахівці таких підрозділів належно підготовлені, є менеджерами комунікацій органів влади, а не їх комунікаторами.

Функціонування такої системи має спиратися на світовий досвід інноваційних трансформацій сфери державного управління і водночас урахувати реалії вітчизняного суспільства. Взаємодія влади та громадян, що забезпечується використанням сучасних комунікативних технологій, повинна забезпечити подолання негативних явищ у сфері державного управління і сприяти гармонізації відносин між державою й суспільством.

Список використаних джерел

1. Головій В. М. Механізми взаємодії влади та змі в контексті становлення громадянського суспільства в Україні : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : спец. 25.00.02 / В. М. Головій ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2009. – 20 с.
2. Григор О. О. Сучасний стан та перспективи побудови інформаційного суспільства в Україні / О. О. Григор // Збірник наук. пр. Черкас. держ. технол. ун-ту. – Серія: Економічні науки. – Вип. 8. – Черкаси : ЧДТУ, 2003. – С. 254—260.
3. Работа Ю. І. Зв'язки з громадськістю як комунікативна складова гармонізації взаємин держави та особи / Ю. І. Работа // Вісник НАДУ при Президентіві України. – 2004. – № 3. – С. 80–86.
4. Савченко І. Г. Інституційна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави в Україні : автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.01 / І. Г. Савченко ; ХарPI НАДУ при Президентіві України. – Х., 2007. – 18 с.
5. Совгира О. Принципи відкритості, прозорості та гласності діяльності Уряду: визначення змісту і співвідношення понять / О. Совгира // Публічне право. – 2011. – № 2. – С. 19–26.
6. Сушинський О. І. Теоретико-методологічні засади контролю у сфері публічної влади : автореф. дис. ... д. держ. упр. : спец. 25.00.01 / О. І. Сушинський ; УАДУ при Президентіві України. – К., 2003. – 38 с.
7. Хуснутдінов О. Я. Громадський рух як чинник формування громадянського суспільства в Україні (державно-управлінський аспект) : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : спец. 25.00.01 / О. Я. Хуснутдінов; НАДУ при Президентіві України. – К., 2003. – 17 с.

Yurchenko V. E. Communication Technologies as interaction mechanisms civil society and government.

Administration as a mechanism to be used by the government to interact with civil society. The work argues that the communication technologies are apt to overcome restraint as a negative effect in public administration and to encourage the improvement of government-society relations.

Key words: communication technologies, civil society, government, power, social responsibility.

Юрченко В. Э. Коммуникативные технологии как механизмы взаимодействия гражданского общества и государственной власти.

Рассмотрен вопрос внедрения коммуникативных технологий органами государственного управления как механизма взаимодействия власти с гражданским обществом. Доказано, что коммуникативные технологии призваны обеспечить преодоление таких негативных явлений в сфере государственного управления, как закрытость и способствовать гармонизации отношений между государством и обществом.

Ключевые слова: коммуникативные технологии, гражданское общество, государственная власть, социальная ответственность.